ANG Bayan
Pahayagan ng Partido Komunista ng Pilipinas
Pinapatnubayan ng Marxismo-Leninismo-Maoismo

Edisyong Hiligaynon
Tuig LIV No. 1
Enero 7, 2023
www.philippinerevolution.nu

EDITORYAL

Magtikang sang daku, agumon ang mga mataas nga kadalag-an

Puno sang diwa nga rebolusyonaryo, ang Partido Komunista ng Pilipinas napun-an sang determinasyon nga magtikang sang daku pasulong kag agumon ang mga mataas nga kadalag-an sa bag-ong tuig 2023. Determinado ang Partido nga labing konsolidahon kag pabaskugon ang kaugalingon kag lubos-kalig-on nga pamunuan ang kumprehensibong pag-abanse sang demokratikong rebolusyon sang banwa sa bilog nga pungsod.

Wala sang dala nga promisa sang kasulhayan o bisan gamay nga pag-ayo sa pangabuhi ang bag-ong tuig para sa masang Pilipino sa idalom sang pasista kag papet nga rehimeng US-Marcos. Gani determinado sila nga baktason ang rebolusyonaryong dalan nga amo ang solo nga makahatag sa ila sang paglaum nga bag-uhon ang dalan sang ila kapalaran.

Palubha nga palubha ang krisis sang malakolonyal kag malapyudal nga sistema sa pungsod. Samtang mayorya sang pumuluyo nahagmak sa kaimulon kag kagulutmon, nagapatuyang naman sa manggad ang sanghakop nga nagaharing sahi nga mga daku nga burgesya kumprador kag agalon nga mayduta, kag mga ahente nila nga burukrata kapitalista. Minilyon nga mamumugon kag mangunguma ang sobra-sobra nga ginapaantus kag ginadahas sang imperyalismo, pyudalismo kag burukrata kapitalismo.

Adlaw-adlaw nga ginaatubang sang pumuluyo ang nagkalainlain nga dagway sang tatlo ka sapat nga ini: pagtimbuok sang presyo sang mga balaklon kag mga serbisyo, manubo nga suhol, kawad-on sang trabaho, kawad-on sang duta, mataas nga renta sa duta, kag nagataas nga gasto sa abono kag pestisidyo. Ginatos ka libo ang ginapalayas para hatagan-dalan ang mga minahan kag plantasyon.

Ginakurakot sang pila ang pondo sang banwa. Ginapaburan ang mga kroni o abyan sa negosyo kag mga sindikato kriminal. Ginausikan ang pondo sa mga proyekto nga pangpasikat pero wala sang kapuslanan, kag sobra-sobra nga gasto sa parasitiko nga militar kag pulis, samtang kulang katama ang pondo para sa nagagaruk nga serbisyo sosyal. Mala-bukid ang utang sang gubyerno nga sa pumuluyo ginapapas-an. Ginakaltasan sang buhis ang may sarang nga kapitalistang dumuluong, pero wala ang masa nga kulang sa pangabuhi.

Ginapatuman ang mga layi kag polisiya nga neoliberal nga pabor sa mga dumuluong nga daku nga kapitalista kag oligarkiya sa pinansya, kag mga kasosyo nila nga mga daku nga burgesya kumprador kag agalon nga mayduta. Todo-todo ang liberalisasyon sa pag-import sang bugas, kalamay kag iban pang dumuluong nga produkto. Lubos nga hilway ang mga ismagler kag mga daku nga komersyante nga kontrolon ang suplay kag magbulsa sang nagatinangkas nga ganansya sa sobrang patong nga presyo.

Hayagan ang pagpang-agaw sang China sa teritoryo kag manggad

pangdagat sang Pilipinas, samtang wala-tuo ang pagtinukod sang US sang mga base militar sa sulod sang pungsod. Ginagatungan sini ang gera-sibil agud mabaligya ang ila surplas nga mga armas sa AFP. Peste ang mga pasistang suldado sa mga barangay nga nagadala sang labing mapintas nga terorismo sang estado. Ginaipit ang mga lider kag katapu sang unyon kag pangmasang organisasyon, ginakugmat, ginadakup, ginakulong, ginatortyur kag ginapatay. Patarasak ang pagpanalakay sa pumuluyo.

Ang rehimeng Marcos subong ang nagatiglawas sa tanan nga layi kag polisiya nga nagapaantos kag nagapatay sa pumuluyo. Ara sa katauhan ni Marcos ang pinakamalaut nga mga aspeto sang mga nagaharing sahi: maasab sa manggad, wala kabalaka sa pag-antos sang pumuluyo, sunud-sunuran sa mga dumuluong, kag mapiguson sa mga nagapangapin sa ila kinamatarung.

Samtang indi makatagumpaaw ang mga mamumugon kag mangunguma kon paano mangita sang pagkaon para sa ila pamilya, ang pamilya Marcos masako sa paghanda sang mga punsyon sa ginbalita nga bag-ong tukod nga mga *villa* sa sulod sang Malacañang, o kon ano nga pungsod sila masunod nga magabiyahe gamit ang pondo sang banwa. Ginadali-dali ni Marcos ang Maharlika Investment Fund para gamiton ang ginatos ka bilyon nga pondo pangpubliko para kwartahan kag paburan ang mga kroni. Ginaratsada subong ang "cha-cha" (*charter change* o pagbag-o sa konstitusyon) agud hatagan-dalan ang 10-tuig nga pagpabilin sa poder sang mga upisyal sang gubyerno. Samtang nagapabungol-bungol si Marcos sa singgit para sa dugang nga suhol, pagpanubo sa presyo kag iban pang reklamo sang pumuluyo.

Signipikante nga mga pagbag-o sa dalagan sang pagpangabuhi ang handum sang pumuluyo. Amo gani nga nagalantaw ang pumuluyong Pilipino, labi na ang masang pigos kag ginahimuslan, sa pagpamuno sang Partido kag sa uyat sini nga iwag nga nagahatag-kasanag sa dalan sang rebolusyonaryong paghimakas para sa masanag nga buasdamlag.

Lubos ang pagsalig sang Partido nga masarangan sini nga lab-uton ang katuyuan nga konsolidahon ang iya kubay kag pamunuan ang kumprehensibong pagsulong sang rebolusyon. Determinado ang nagapamuno sini nga mga kadre sa tanan nga lebel nga ihatag ang tanan para dalhon sa mas mataas nga lebel ang kusog sang Partido kag ang kalapad kag kapagsik sang rebolusyonaryong kahublagan.

Dapat lubos nga magpabaskog ang Partido sa ideolohiya, pulitika kag organisasyon. Labing pataason ang ihibalo kag hakos sang mga kadre kag katapu sang Partido sa Marxismo-Leninismo-Maoismo, ang pagsapraktika sini sa rebolusyong Pilipino kag aplikasyon sa matag-adlaw nga mga hilikuton. Kinahanglan ang kahublagan nga pagbaliktuon sa mga basehang prinsipyo nga ginlatag sang Partido. Tigayunon ang lapnagon nga pagtuon sa mga sinulatan sang dungganon nga kaupod Jose Ma. Sison agud magserbi nga ubay sa pagtasa kag pagsuma sang aton mga hilikuton. Tumuron ang mga positibo kag negatibo, kag iplastar ang plano para sa madasig nga pagsulong. Pabaskugon ang demokrasya kag nagahiliusa nga paghulag sa idalom sang pagpamuno sang Komite Sentral.

Hugton ang paghakos sa teorya kag praktika sang linyang masa. Sa kasyudaran kag kaumhan, nagahulat ang masang pigos kag ginahimuslan nga maghiliusa sa idalom sang bandera sang Partido. Handa sila nga magbangon kag ululupod nga magmartsa. Himuon nga sentro sang mga pangmasang paghimakas ang mga pabrika, mga ulubrahan, mga kampus, komunidad, upisina, ospital kag iban pa. Ilatag ang pinakamalapad nga paghiliusa batuk sa kontra-pumuluyo, maki-dumuluong kag pasistang rehimeng Marcos. Palanugon ang martsa sang banwa kag tay-ugon ang pundasyon sang pagginahum sang mga mapanghimulos kag mapiguson nga sahi.

Sa tuig nga ini, ihanda naton ang mapagsik kag maduagon nga pagsaulog sa ika-50 anibersaryo sang pagtukod sang National Democratic Front (NDF) agud ibayaw ang mga kadalag-an sini sa paghugpong sa pumuluyong Pilipino kag pagsulong sang paghimakas para sa pungsodnon nga kahilwayan kag demokrasya.

Sa atubang sang masang nagahimakas, magakurog sanday Marcos, Duterte kag tanan nila nga

Sundan sa pahina 3

ANG Bayan

Tuig LIV No. 1 | Enero 7, 2023

Ang Ang Bayan ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang Ang Bayan sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginaganyat ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga pagsaway kag rekomendasyon sa pagpauswag sang aton nga pahayagan.

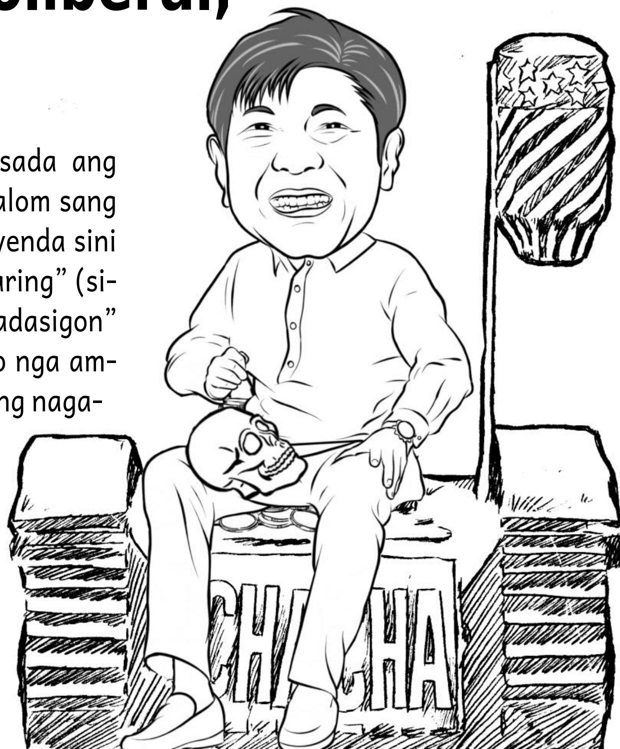
Kaundan

Editoryal: Magtikang sang daku, agumon ang mga mataas nga kadalag-an 1
Cha-cha, iratsada subong nga 2023 3
Pinakamataas nga pagsaludo kay Ka Joma 4
68th IB, napalayas sg mga titser kg ginikanan 5
7 balay, ginransak sg 94th IB 5
Mga protesta 5
Mahigko nga gera batuk sa mga lapsag kg nagabusong 6
Kinagamo sa sulod sg AFP kg PNP 7
Malipayon nga pagpauli ni Baby Rhea 7
Lapnagon nga pagdingut sa telekomunikasyon 8
Malip-ot nga pulong 9
Mapait nga Paskwa sg mamumugon sa Dolefil 10

Ang Ang Bayan ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Plipinas

ang.bayan@cpp.ph @angbayan1969

Cha-cha kag mga tikang neoliberal, iratsada subong nga 2023

Desidido ang mga alipures ni Marcos sa Kongreso nga iratsada ang "cha-cha" (*charter change* o pagbag-o sa konstitusyon) sa idalom sang subong nga rehimen. Suno sa nagapamuno sang komite sa pag-amyenda sini sa Manubo nga Panalgan, magahiwat sila sang mga "marathon hearing" (sige-sige nga mga pagpamati) umpisa subong nga bulan agud "padasigon" ang pag-aprubar sa walo ka hagna kag resolusyon nga lunsay tuyo nga amyendahan ang 1987 konstitusyon. Sang Disyembre pa ginhambal sang nagapamuno sang komite nga si Rep. Rufus Rodriquez (Cagayan de Oro, 2nd District) nga "gilayon" nga suguran ang pagpamati sa Enero 26, kag kada duha ka semana pagkatapos sini.

Luyag sang mga kongresista nga kakason sa konstitusyon ang probisyon nga nagadumili sa nagapungko nga presidente nga magpadalagan liwat, kag sa mga senador nga magdalagan sang sobra duha ka beses, kag tatlo ka beses sa mga kongresista.

Ginaproponer nga italana sa 5-tuig ang termino sang kada isa, kag tugutan ang tanan nga magdalagan sang duha ka magkasunod nga termino. Buot hambalon, pwede na magpungko sang sige-sige nga 10 tuig ang tanan nga mga napilian nga upisyal sang gubyerno—halin presidente, bise presidente, senador, kongresista tubtob sa konsehal sang banwa.

Luwas sa *term extension*, liwat man nga ginaduso ang todo nga pagbukas sang nabilin nga mga sektor sa lokal nga ekonomya nga protektado para sa mga negosyong Pilipino. Sandig gihapon ini sa programa nga todo liberalisasyon sang rehimeng Marcos. Daw samad nga plaka ang ila rason nga makaganyat ini sang bag-o nga dumuluong nga puhunan sa pihak sang paliwat-liwat na nga napamatud-an ang wala-unod kag benepisyo sini sa lokal nga ekonomya.

Isa pa ka hagna ang paghiwat sang Constitutional Convention o *con-con* sa palaabuton nga Disyembre. Ginaduso sang mga tagpadihot sini nga idungan sa eleksyon para sa barangay kag Sangguniang Kabataan sa Oktubre ang eleksyon sang mangin delegado (1 kada distritong kongresyunal) sang "con-con".

Luwas sa *charter change*, ginaduso man sang mga upisyal kag alipures sang rehimeng Marcos ang iban pang neoliberal nga tikang. Lakip diri ang pribatisasyon sang EDSA *bus carousel* nga naghatag sang libreng sakay sang abereyds nga 400,000 komyuter kada adlaw sa nagligad nga duha ka tuig. Subong man ang pagsapribado sa Ninoy Aquino International Airport, kon sa diin ginarason ang abereya nga natabo sang bag-ong tuig para liwat ipaidalom sa negosasyon sa ginapaboran nga burgesya kumprador ang wala madayon nga kontrata para diri.

Samtang, nangin epektibo sang Enero 1 ang ginpalawig ni Marcos Jr nga Executive Order 171, ang mandu nga ginpagwa ni Rodrigo Duterte nga nagpahalog sa nabilin nga restriksyon sa pag-import sang karne, bugas, mais kag uling. Imbes wala na sang epektibidad sa katapusan sang tuig, pagasakupon sang mandu ang bilog nga 2023. Halin Nobyembre 2022 tubtob subong nga Enero, ginbukas sini ang lokal nga merkado sa 25,000 metriko tonelada nga imported nga isda.

Sa unang mga adlaw sang tuig, nagbyahe si Marcos Jr, upod ang iya pamilya kag alipures padulong China para magpakalimos sang pautang kag liwat aregluhon ang daan nga mga kontrata para sa mga kroni naman niya ang makabenepisyo.

Lakip sa ginapabugal sang rehimen ang $201.8 milyon bag-ong pautang halin sa China para sa mga kontrata sang paghimo sang mga taytay kag iban pang imprastruktura sa Metro Manila. Ang iban pa lunsay "memorandum of understanding" nga wala sang kinatuhay sa mga nahisugtan nga ginpabugal sang nagligad nga rehimeng Duterte.

Pat-ud nga pauna lang ang mga ini sa mga tikang kag programa nga pabudlay nga ginapatuman sang delubyo nga rehimeng Marcos subong nga tuig. AB

Halin sa pahina 6

kahimbon nga pasista. Upod ang Bagong Hukbong Bayan, igadul-ong nila ang inaway banwa sa wala pa malab-ot nga lebel.

Tubtob-buhi naton nga saluduhan ang aton dungganon nga mga baganihan. Modelo sila sang wala duha-duha nga pag-alagad sa banwa, sa Partido kag rebolusyon. Sila mga dungganon nga mga puno sang kahoy nga naghatag landong kag kalig-on sa kagulangan. Kon diin sila sadto nagatindog, subong nagalapos ang silak sang adlaw, nagadul-ong sang kainit sa linibo nga bag-ong puno sang kahoy nga ginahanas sa ginbilin nila nga panublion. Indi manegar, puno sang kabuhi kag kapagsik ang kagulangan sang rebolusyon. AB

Sa ika-54 anibersaryo sang PKP

Pagpaalam kag pinakamataas nga pasidungog kay Ka Joma

Ginmanduan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas sang Disyembre 17, 2022 ang tanan nga yunit sang Bagong Hukbong Bayan nga magtigayon sang 21-*gun salute* bilang pagpaalam kag pinakamataas nga pasidungog kay Kaupod Jose Maria Sison sa adlaw sang anibersaryo sini sang Disyembre 26, 2022.

Napatay sa edad nga 83 si Ka Joma, tagapangulo nga tagapundar sang Partido kag hangaway sang banwa, sang Disyembre 16, 2022, pagkatapos ang pila ka semana nga pagka-ospital sa Utrecht, The Netherlands.

Gintigayon sang mga 7-katawo nga iskwad ang *gun salute* paagi sa tatlo ka beses nga dululungan nga pagkablit sang gatilyo bilang pinakamataas nga saludo militar. Ginhimo ang mga ini sa mataas nga bukid, sa tunga sang mga kagulangan, sa patag kag lugar nga malapit sa baryo. Sa una nga semana sang Enero, nakapaabot sang ila report sang pagsunod ang mga kumand sang hangaway sang banwa sa Agusan del Sur, Agusan del Norte, Surigao del Sur, Lanao, Batangas, North Negros, South Central Negros, Southwest Negros kag Panay, subong man ang iban pang mga yunit sa Central Luzon, Southern Tagalog, Bicol kag North Central Mindanao.

Nagreport man sang paglunsar sang espesyal nga pagtililipon ang masa kag hangaway sa Batangas kag Southern Panay. Sa Bicol, ginhimo ang pagtililipon sa duha ka lugar sa Rinconada Area sa Camarines Sur nga gintambungan sang 200 katawo. Sa mga syudad, naghimo sang tago nga mga pasidungog ang rebolusyonaryong organisasyon pareho sang Liga ng Agham para sa Bayan kag Makibaka. Sang Disyembre 21, 2022 naglunsar sang kilat nga rali ang mga katapu sang Kabataang Makabayan bilang pasidungog kay Ka Joma, nga ila man nga tagapangulo nga tagapundar.

Sang Disyembre 28, 2022, ginhiwat sa kampus sang University of the Philippines-Diliman sa Quezon City ang isa ka espesyal nga pasidungog para ihugyaw ang kabuhi kag mga kontribusyon ni Ka Joma sa hayag nga kahublagang masa kag sugilanon pangkalinungan. Gintambungan ini sang ginatos katawo kag ginlantaw sang linibo sa Facebook kag Twitter. Antes ang programa, nagmartsa sa sulod sang kampus ang mga organisasyong masa nga naglunsar sini.

Sa gwa sang pungsod

Isa ka malinong pero militante nga pasidungog nga gintawag International Day of Tribute ang ginhiwat sang Disyembre 23, 2022 kadungan sang *cremation* sang lawas ni Ka Joma sa Utrecht. Nagtambong sa pasidungog ang mga tiglawas sang mga partido pulitikal kag organisasyong Marxista-Leninista, mga progresibo, mga anti-imperyalistang grupo kag indibidwal, mga organisasyon sa Europe, migranteng Pilipino kag mga suod nga abyan kag kaupod ni Ka Joma. Lakip sa mga nagtambong ang mga representante sang mga organisasyon halin sa Australia, Belgium, Germany, Hong Kong, Indonesia, Korea, Kurdistan, North Kurdistan, New Zealand, Palestine, Suriname, The Netherlands, Turkey kag Ukraine.

Nagsaludo man ang pila ka gatos nga organisasyon kag indibidwal nga kabahin sang League of Peoples' Struggle sa nagkalainlain nga bahin sang kalibutan nga gintukod kag ginpamunuan ni Ka Joma sa sulod sang malawig nga panahon. Dugang diri, nagtigayon sang nagkalainlain nga aktibidad ang mga internasyunal nga organisasyon sa ila mga pungsod para kilalahon ang rebolusyonaryo kag internasyunalistang si Ka Joma. Ginlunsar ini sa Germany, China, France, Mexico, Austria, Australia, Canada, US, Ireland kag madamo nga iban pa.

Ika-54 anibersaryo sang PKP

Ginhiwat ang pagpaalam kag pagsaludo kadungan sang pagdumdom sang anibersaryo sang Partido sini sa idalom sang panawagan nga: Konsolidahon kag labing paligunon ang Partido! Paslawon ang kontra-rebolusyonaryong gera kag terorismo sang estado sang rehimeng US-Marcos! Kumprehensibong isulong ang demokratikong rebolusyon sang banwa!

Sa tuigan nga pahayag sang Komite Sentral, ginmanduan sini ang tanan nga nagapamuno nga komite kag kadre nga himuon ang tanan nga pagtinguha para konsolidahon kag pabaskugon ang Partido sa ideolohiya, pulitika kag organisasyon. Gin-anunsyo sini ang nakatalana nga pagbalay sang panibag-o nga 5-tuig nga programa para sa 2022 tubtob 2027 kag pagpalawig sang anum ka bulan sa 5-tuig nga programa sang Partido agud hatagan sang panahon ang tanan nga rehiyon nga kumpletuhon kag isumiter ang ila mga dokumento sang pagsuma. AB

68th IB, napalayas sang mga titser kag mga ginikanan

NAPALAYAS SANG SINI LANG SANG Parents-Teachers Association o PTA ang mga suldado sang 68th IB nga nagkampo sa palibot sang Redhills National High School sang Calintaan, Occidental Mindoro.

Nagpasaka sang petisyon sa kapitan sang Barangay New Dagupan ang nagreklamo nga mga titser kag mga ginikanan para patalsikon ang kampo-militar sang 68th IB malapit sa eskwelahan halin pa Hulyo 2022.

Ang kampo-militar gintukod isa ka bulan antes mag-umpisa ang *face-to-face classes* sa eskwelahan. Natukod na sang mga pasistang suldado ang 68 balay sa planong 100 balay sa ila kampo sa panahon nga ginlunsar ang petisyon.

Pagpahubog kag wala sang pasunaid sa kaayuhan sang mga sibilyan ang pila sa madamo nga kabangdanan nga nagpabaskog sang kagustuhan sang mga titser nga maghalin ang mga nagakampo nga suldado sa lugar.

Dugang pa, ginahiluan sang mga suldado ang isip sang pamatan-on para mabaton-baton ang *mandatory* ROTC. Angut sini, nagpasilabot ang mga suldado sa ginlunsar nga Career Orientation sa eskwelahan. Ginpasuksukan nila sang *fatigue uniform* ang mga estudyante nga wala sang masuksok nga uniporme sang gusto nila nga kurso sa kolehiyo.

Samtang, ginsilutan sang duha ka beses sang BHB-Negros ang agalon nga mayduta nga si Teotimo "Tim" Ballesteros sa Barangay San Isidro, Toboso, Negros Occidental. Ginparalisa sini ang tatlo pa ka trak sang notoryus nga agalon nga mayduta sang Disyembre 26, 2022 sa Sityo Carbon, Barangay San Isidro, Toboso, Negros Occidental. Masunod ini sang nauna nga pagpapanaog sang sangsyon sa iya sang Disyembre 14, 2022.

7 balay, ginransak sang 94th IB

PILIT NGA GINSULOD, ginhalughog kag ginransak sang 60 tropa sang 64th IB ang pito ka balay sang nagkalainlain nga pamilya sa Sityo Dangalon, Barangay Hilamunan, Kabankalan City sa Negros Occidental sang Disyembre 26, 2022 sang aga. Wala sang ginpakita nga bisan ano nga mandamyento ang mga militar sa pagpanghalughog.

Ginsulod sang mga berdugo ang balay sang pamilya nanday Albert Ramos, Leticia Sablaon, Eida Tingal, Benjie Teruel, Ramon kag Analisa Tingal, Edgardo kag Jonjelyn Tingal, Eddie kag Vivian, Teruel, Jimbert kag Helen de Leon, kag Kompol de Leon.

Pag-aresto. Iligal nga gin-aresto sang mga pulis si Melanie Sumayang, organisador sang Kadamay-Rizal sang Disyembre 23, 2022 sa Barangay Mayamot, Antipolo, Rizal. Ginpasakaan siya sang duha ka himu-himo nga kaso sang napaslawan nga pagpatay. Nakulong siya subong sa Antipolo City Jail kag nagakinahanglan sang pyansa nga ₱64,000 para temporaryo nga mahilway. Nagpakuno-kuno nga empleyado sang Meralco ang mga pulis nga nagaresto kay Sumayang. Nagatindog nga lider sang imol si Sumayang kag ginpangunahan ang pagbato kontra demolisyon sang 2010 sa Peña Francia sa Barangay Mayamot.

Sa kaangut nga balita, temporaryo nga nahilway ang lider-aktibista nga si Marites Pielago, pagkatapos ang sobra lima ka bulan nga pagkakulong, sang Disyembre 27, 2022 pagkatapos magpyansa. Si Pielago, tagapundar sang Bicolana Gabriela kag upisyal sang Bagong Alyansang Makabayan sa Bicol, gin-aresto sa himu-himo nga kaso sang pagpatay kag napaslawan nga pagpatay sang Hulyo 28, 2022.

Samtang, nakabaton sang pagpamahog sa kabuhi ang *playwright* kag biktima sang layi militar sang diktaduryang US-Marcos 1 nga si Bonifacio Ilagan sang Enero 2 halin sa ginadudahan nga mga ahente sang estado.

Konstruksyon sang Kaliwa Dam, ginpamatukan. Nagprotesta sang Disyembre 28 sa upisina sang Metropolitan Waterworks and Sewerage System (MWSS) sa Quezon City ang mga tumandok, tagasakdag sang kapalibutan, kag iban pang mga grupo para iduso ang gilayon nga pagpauntat sa konstruksyon sang New Centennial Water Source-Kaliwa Dam Project nga ginatukod sa mga bahin sang prubinsya sang Rizal kag Quezon.

Ika-2 tuig sang Tumandok Massacre. Nag-ululupod kag nagsindi sang kandila sa isa ka protesta ang nagkalainlain nga organisasyon sa pagpamuno sang Sandugo-Movement of Moro and Indigenous Peoples for Self-Determination sa Philcoa, Quezon City sang Disyembre 30, 2022 para manawagan sang hustisya para sa tanan nga biktima sang pagmasaker sang mga suldado kag pulis sa siyam ka Tumandok sa Panay sang Disyembre 30, 2020.

Protesta batuk sa buhis sa tubig sa Bacolod. Nagkadto sa Bacolod Government Center ang mga katapo sang Bayan-Negros kag AMLIG Tubig sang Enero 4 para iduso kay Bacolod City Mayor Albee Benitez nga kuhaon ang 12% *value-added tax* sa tubig sa idalom sang Bacolod Water District (Baciwa)-Primewater Partnership. Madugay na nga ginhayag sang mga grupo ang ila madamo nga reklamo kaangut sang Joint Venture Agreement sang Baciwa kag Primewater nga ginapanag-iyahan sang pamilya Villar.

Kinamatarung sa pag-unyon, ipakigbato. Nagpiket sang Enero 6 ang mga mamumugon sa pagpanguna sang Kilusang Mayo Uno kag Federation of Free Farmers sa upisina sang RTWPD Region 6 sa Iloilo City para iduso ang pagtaas sang sweldo kag pagpangapin sa kinamatarung sang mga mamumugon nga mag-organisa.

Mahigko nga gera sang 402nd IBde batuk sa mga lapsag kag nagabusong

Wala tupong sa kahigko ang ginhimo sang 402nd IBde sa idalom sang 4th ID sa Northern Mindanao nga pagdukot, pag-desaparesido (pilit nga pagdula) kag pag-*hostage* sa mga lapsag, nagabusong, pilason kag sibilyan. Sang 2022, indi magnubo sa apat ka nagabusong, isa ka *hors de combat* kag isa ka sibilyan ang gindukot kag gin-desaparesido sang mga ahente sang militar sa tuyo nga gamiton sila batuk sa BHB. Duha ang nakapadlos sa kustodiya sang militar, samtang isa ka lapsag ang nabawi sang ila pamilya. Nakatago kag *hostage* pa ang iban tubtob subong.

Nagsugod ang kalbaryo nanday Roselle Polinar, iya bana nga si JR, Cherilyn Rebita (Ka Jan) kag Jackilyn Egtob (Ka Jane) sang Agosto 26, 2022 sang dukuton sila sang mga ahente sang 402nd IBde sa ginadayunan nila nga balay sa Surigao del Sur. Pareho nga nagabusong sadto sanday Polinar kag Rebita, samtang pilason si Egtob. Upod sa *raiding team* nga nagdukot sa ila si Armando Rabanes (Anton/Dagat), surenderi nga nagtraidor kag ahente sang militar, kag tatlo pa ka ahente nga nagpakilala nga mga taga-"O-PAPP", ang bungkag na nga ahensya para sa sugilanon pangkalinungan.

Wala sila sang ginpakita nga mandamyento de aresto para kay Polinar, ang orihinal nga target sang pagdukot. Imbes dal-on ang apat sa istasyon sang pulis kag ipahibalo sa natungdan ang ila pagkadakop , gindala sila sa tago nga balay sa Ata-atahon, Nasipit, Agusan del Norte. Didto, ginpaidalom ang kada isa sa ila sa malaba nga interogasyon. Ginhambalan sila nga makigbuligay kag sabton ang mga pamangkot nga lunsay sa kahimtangan sang ila pareho nga hangaway, sang mga nagainakup sa ila, lokasyon sang ila mga yunit kag iban pa.

Lampas isa ka bulan nga wala ginhatagan sang atensyon medikal sanday Polinar, Rebita kag Egtob.

Nagbun-ag si Rebita sa San Vicente Birthing Clinic sang Oktubre 10, 2022, kag ginbalik sa *safehouse* sang militar upod ang iya anak nga si Baby Rhea sang Oktubre 12. Sa adlaw man nga ina, nagbun-ag si Polinar.

Sang Oktubre 28, 2022, luwas sa ihibalo sang yunit sang BHB nga uyat si Polinar sang militar, ginkontak siya para magpabulig sa pag-atipan sang duha pa nga kaupod nga nagabusong: sanday Aurily Havana (Ka Lyza) kag Jennifer Binungkasan (Ka Laile). Sa atubang sang pamahog sa iya kabuhi, ginbaton ni Polinar ang hingyo sang mga kaupod nga nahibal-an niya nga ibutang sa peligro ang duha nga nagabusong.

Sang Nobyembre 2, 2022, pwersahan nga ginkuha kay Rebita si Baby Rhea sang isa ka nagahingalan nga Jonathan. Ini na ang ulihi nga kahigayunan nga nakita niya ang iya anak. Masunod nga adlaw, ginhilway sanday Rebita kag Egtob para ipatuman ang ila "misyon". Ginmanduan sila ni Rabanes nga magbalik sa ila yunit para pasurenderon ang iban pa kag magkawat sang tatlo ka armas. Ginpaandaman sila nga may matabo kay Polinar kag kay Baby Rhea kon indi nila sundon ang mga mandu sa ila.

Nobyembre 3, 2022, 69 adlaw halin nga gindakup sila, natabo ang pagkitaay sang mga hangaway sa higad haywey sa Barangay Libertad, Butuan City. Gindul-ong sang mga ahente sang militar sanday Rebita kag Egtob sa lugar kon sa diin sug-alawon sanday Havana kag Binungkasan. Amo na lang ang ulihi nga kahigayunan nga nakita ang duha nga nagabusong. Ginakabig man nga biktima sang pwersahan nga pagdula ang mga lapsag nga ila igabun-ag samtang nakapaidalom sa kustodiya sang militar.

Protektado nga tawo

Sa idalom sang internasyunal nga makatawong layi, "espesyal nga tawo" ang mga bata kag kababainhan, labina ang mga lapsag kag nagabusong bangud sa angkon nila nga bulnerabilidad. Anuman ang ila kahimtangan—sibilyan o kombatant—lakip sila sa ginatawag nga "protektado nga tawo" sa tunga sang armadong inaway. Detalyado kag malapad ang ila mga kinamatarung kag obligasyon sang pangontra nga partido nga may uyat sa ila nga sundon ang mga ini.

Sa mga patag-awayan kon sa diin nagakatabo ang armadong inaway, ang isa ka bag-ong bun-ag nga lapsag awtomatiko nga ginahatagan sang istatus nga "wounded" o pilason. Kinahanglan hatagan-dalan ang pag-atipan sa ila sang mga institusyon nga espesyalisado sa pag-atipan sang mga bata. Ang mga iloy kag nagapasuso pa nga lapsag ginadumilian nga bulagon.

Obligasyon sang mga bahin nga imbolbagdo sa inaway nga tabuon ang mga pamilya nga nagseparar

Sundan sa pahina 7

Kinagamo sang mga sindikato sa krimen kag korapsyon sa sulod sang AFP kag PNP

Nagasungaw ang baho sang sistemang padrino, korapsyon kag kriminalidad sa sulod sang Armed Forces of the Philippines (AFP) kag Philippine National Police (PNP).

Hayag ang dis-uganay sang mga heneral kag ila mga guban nga nagaagaway sa pwesto kag binilyong pondo nga nakatalana para sa modernisasyon kag kampanya kontra-insurhensya sang AFP. Kahapon, Enero 6, naggwa sa balita nga gulpe ginbayluhan si Lt. Gen. Bartolome Vicente Bacarro bilang hepe sang AFP kag ginbalik sa pwesto si Gen. Andres Centino nga nag-alagad nga hepe sini halin Nobyembre 12, 2021 tubtob Agosto 8, 2022.

Sandig sa isa ka layi nga ginpasar sang 2021, dapat magaserbi si Bacarro sang 3-tuig nga termino. Gintalana ini para likawan ang polisiya nga "revolving door" o madasig nga pagbaylu-baylo sang mga hepe sang AFP nga nangin pamaagi sang nagligad nga mga rehimen para padyaan ang pinakatampad sa ila nga mga heneral.

Mas daku nga dis-uganay ang nagakatabo sa PNP sa pag-inagaway sang mga ara sa poder para makontrol ang mga daku nga sindikato sang droga kag iban pang kriminalidad nga ginaprotektahan kon indi man direktang ginapadalagan sang mga mataas nga upisyal sini. Sang Enero 4, ginmandu sang Department of Interior and Local Government (DILG) ang "courtesy resignation" sang tanan nga heneral kag koronel sa PNP, lakip ang hepe sini nga si Gen. Rodolfo Azurin. Ang pagresayn pwede nga batunon o ibasura depende sa "pagrepaso" sang isa ka komite. Tuyo kuno sini nga purgahon ang PNP sang mga upisyal nga imbolbado sa droga. Gin-ako mismo ni Benhur Abalos, sekretaryo sang DILG, nga madalom ang problema sang kriminalidad sa kubay sang mga pulis.

Wala sang nagapati nga seryoso ang estado sa pagpurga sa mga sindikato sa iligal nga droga kag iban pang krimen sa sulod sang PNP. Sa pagkamatuod, gin-ako ni Abalos nga isa ini ka "short cut" kag paglikaw sa "madugay" nga prosesong hudisyal sang pagbista sa mga korte sa mga garuk nga pulis. Indi man dayon pagbatunon ang mga temporaryo nga ginparesayn kag bisan ara sa proseso sang imbestigasyon ang DILG, padayon nga magaserbi sa ila mga pwesto ang mga heneral kag koronel.

Gintawag sang mga grupo sa tawhanong kinamatarung ang tikang bilang palabas para palutson ang mga pulis nga direkta nga imbolbado sa mga kriminal nga sindikato. Ginatabunan sini ang lapnagon nga pagka-imbolbar sang mga pulis kag pilit nga nagalikaw sa mga kritisismo labina sa paltik nga gera nga ginpatuman sa panahon sang rehimeng Duterte kag ginapadayon subong sang rehimeng Marcos. AB

Halin sa pahina 6

dulot sang armadong inaway. Ginadumilian gid sa anuman nga gahum nga bag-uhon ang personal nga istatus o istatus sang pamilya sang isa ka bata.

Ang mga ini pila lang sa mga probisyon nga padayon nga ginalapas sang 402nd IBde kag ila mga ahente sa padayon nga pag-desaparesido kanday Polinar, JR, Havana kag Binungkasan. Mahimo nga pasakaan ang mga upisyal sini kag tanan nga mga imbolbado sang mga kaso sang pagdukot kag pwersahan nga pagkadula, iligal nga detensyon kag pagpang-*hostage*, pagpamilit kag intimidasyon, pagdingot sang atensyon medikal, pagdingot sang ligal nga representasyon, pagdingot sang kontak sa pamilya kag mga abyan kag pwersahan nga pagrekrut kag pagpasurender. Ang mga ini nagabug-os sang mga krimen sa gera. AB

Malipayon nga pagpauli ni Baby Rhea

LUBOS ANG KALIPAY sang mga pamilya Rebita sang mabawi nila si Baby Rhea, ang 3-bulan nga lapsag nga ginhimo nga *hostage* sang 402nd IBde para pasurenderon ang iya mga ginikanan nga pareho nga Pulang hangaway. Ginbun-ag si Baby Rhea sang Oktubre 12, 2022 kag wala pa bisan kis-a makita sang mga paryente sini.

Ang pagbawi sang pamilya sa lapsag natigayon sa higad sang isa ka haywey sang Disyembre 29, 2022, alas-5 sang hapon. Gindulong siya sang isa ka babaye nga wala magpakilala. Duha ka adlaw antes sini, ginpagwa sa *social media* ang nakabidyo nga apela sang iya ginikanan nga ituhaw siya.

Si Baby Rhea anak nanday Cherilyn Rebita (Ka Jan) kag Ka Logan, mga hangaway nga napaidalom sa kumand sang Bagong Hukbong Bayan sa North Central Mindanao. Kadungan sang ila pahayag ang panawagan sang iban pang biktima sang paglapas sang 402nd IBde nga magsunod sa internasyunal nga tawhanong layi. Gintuon nila ang panawagan kay Colonel Adonis Orio, kumander sang 402nd IBde kag mga ahente sini nga sanday Armando Rabanes (Anton/Dagat), Jonathan Bautista, Jeffry Munez kag isa ka nagahingalan Ondoy. Gin-athag sang mga Pulang hangaway nga wala sila sang plano nga magsurender kag magdulot sang kahalitan sa hangaway sang banwa kag masa, pareho sang gusto ipahimo sa ila sang militar.

Maluwas kay Baby Rhea, may iban pang bata sa iban nga bahin sang pungsod nga gindingutan sang militar sang mga basehang kinamatarung sini bangud sa pagsuspetsa sa ila bilang "anak sang NPA." Isa diri ang 4-tuig nga si "RG," nga gin-agaw sang 203rd IBde kag 41st IB halin sa mga nagatatap sa iya sa Occidental Mindoro sang 2021. Si MJ anak ni Emilia Marquez, isa ka mamumugon sa ikaayong lawas, nga gin-aresto sang 2017.

Lapnagon nga pagdingut sa serbisyong telekomunikasyon

Antes pa man ipatuman ang pilit nga pagparehistro sang mga SIM *card*, lapnagon na ang kabalaka nga maetsapwera sini ang minilyon nga nagagamit sa serbisyo sa kaumhan. Halin Disyembre 27 sang nagligad nga tuig, obligado na nga iparehistro ang tanan nga bag-ong SIM. Ginhatagan man sang 180 adlaw ang pagparehistro sa mga daan nga SIM antes utdan ang mga ini sang serbisyo.

Lakip sa mga nagkabalaka si Bani kag iya pamilya nga daan na may problema sa tuman kahinay nga *internet signal* sa ila lugar. Agud may ara sang signal, kinahanglan maggwa sa ila balay sang 100 metros. Nagapuyo sila sa isa ka maligwin nga lugar sa Negros nga halos 20 kilometros halin sa sentro sang banwa kon sa diin may istableng signal. Kon magparehistro, magagasto sila sang ₱60 kada tawo para sa pamasahe.

Estudyante sa Grade 9 si Bani kag nagasalig sa iya nga selpon para sa komunikasyon sa mga kaklase kag abyan. Ginagamit niya ini sa *social media* kag kon kis-a pagpanalawsaw para sa pagtuon. Ginagamit man sang iya iloy nga si Jodi ang selpon pangtawag sa iya pamilya. Ginagamit ini sang amay niya nga si Boy para sa koordinasyon sa iya trabaho sa konstruksyon kag iban pang pangabuhian.

Sadto pa man, nagpahayag sang pagkabalaka ang 22-tuig nga estudyante nga si Josi nga nagapuyo sa Masbate City. Masunson nagalab-ot siya sang lima ka oras o sobra pa kada adlaw para sa iya pagtuon bangud sa kahinay sang signal sa ila lugar. Bisan may ID siya kag ihibalo sa pagparehistro, nabudlayan siya sa maliko nga sistema. Nahibal-an niya nga indi masarangan sang signal nila bangud malayo man sa sentro ang ila lugar.

Sablag kag perwisyo man ang ginalauman ni Tatay Sabat, isa ka mangunguma halin sa Himamaylan City, sa SIM Card Registration. Wala siya sang balidong ID nga pwede gamiton sa pagparehistro. Kon mapilitan, kinahanglanon pa niya nga magkuha sini. Doble-doble nga gastos, maluwas pa sa perwisyo nga igadulot sini. Ini man ang ginakabalak-an ni Dilly halin sa Legaspi City nga nabudlayan pa sa iya pangabuhian bangud sa halit nga gindulot sang pandemya.

Suno sa isa ka report sang 2020, 57% ukon 12.2 milyong pamilya nga Pilipino ang indi konektado sa internet. Sa tuig man nga ina, may isa sa pinakamahinay nga *internet connection* ang pungsod (16.76 *megabytes per second* kumparar sa internasyunal nga abereyds nga 32.01 mbps). Bisan ginapabugal sang mga kumpanya sa telekomunikasyon nga nagdasig na ang *internet speed* pag-abot sang 2021, pangunahon dulot sang paglatag sang mga ini sang imprastrukturang 5G, nagapabilin nga mahinay kag utod-utod ang pangkabilugan nga signal sa kaumhan nga nagasalig sa 3G, kon indi gani 2G. Pinakamalala, mahinay na gani, tuman kamahal pa sang serbisyo.

Palpak nga sistema sa pagparehistro

Napamatud-an ang tanan nga pagkabalaka sang pumuluyo sa unang mga oras pa lang sang SIM Card Registration. Sablag kag problema ang nagsumalang sa mga nagrehistro. Ginpahayag sang madamo sa *social media* ang disgusto sa mahinay kag magamo, ukon indi gani hayagan nga palpak nga proseso sang pagrehistro. Suno pa sa iban, mahinay ang pag-“loading” sang mga *website* sa telekomunikasyon nga ginagamit para magrehistro.

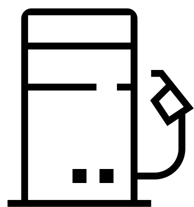
Pasado alas-11 ang unang adlaw sang pagrehistro, gin-anunsyo sang kumpanya nga Smart nga nagka-aberya ang ila “website” para sa pagrehistro bangud sa tuman kadamo nga dululungan nga nagakses sini. Amo man ang natabo sa *website* sang Globe.

Reklamo sang iban sa *social media* “ayusin niyo naman!” “anyare”??? anu na? “Umpisa 3am pa ako nagahulat makasulod sa websites” kag madamo pang iban nga reklamo kag pagkadisgusto.

Samtang, ginsaway man sang mga eksperto sa teknolohiya kag nagapangapin sa *digital rights* kag pribasiya ang nagtuhaw nga polisiya sang mga kumpanya sa telekomunikasyon nga nagapangayo sang “selfie” o larawan sang kaugalingon sa pagrehistro.

Ginpakamalaut man nila ang ginsal-ot nga mga “kasugtanan” sa tunga sang mga kumpanya kag *subscriber*. Bangud sa kritisismo, sang ulihi ginpagwa sang kumpanya sa telekomunikasyon nga “optional” ini, antes dalayon nga ginkuha sa listahan sang mga kinahanglanon nga pahanugutan para makaparehistro.

Siling nila, nagasalampaw nga paglapas sa kinamatarung sa pribasiya ang resulta sang SIM Card Registration dugang pa ang sablag kag malaparan nga pagdingut sa serbisyong telekomunikasyon nga idulot sini. Duso nila, ibasura ang SIM Card Registration! Pangapinan ang kinamatarung sa pribasiya sang pumuluyo! AB

244 **beses nga nagsaka ang presyo sang gasolina sang 2022**

nga nagresulta sa netong ₱13.25/litro pagtaas sang presyo sini; neto nga nagtaas man sang ₱24.60/litro ang *diesel* samtang ₱19.15/litro ginsaka sang kerosin.

Ginkuhaan: *Department of Energy*

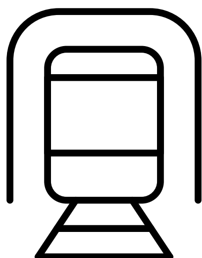
17%

gindaku sang manggad ni Ramon Ang,

nagapanag-iya sang San Miguel Corporation kag madamo nga iban pang negosyo sadtong 2022.

24 ***tunnel boring machine***

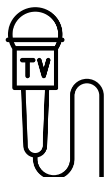
nga nagabalor sang $20 milyon kada isa ginbakal sadtong 2020, nga 4 lang ang magamit sa proyektong *subway* sa Metro Manila.

₱86.74

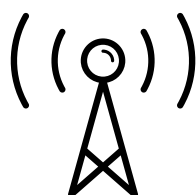
na lang subong ang ₱100 sadtong 2018.

704

numero sang **mamahayag** nga **ginpatay**, **gin-*hostage***, **ginkulong** kag nadula sadtong 2022.

Ginkuhaan: *Reporters Without Borders*

12,966

cell tower

ang ginbaligya sang **Smart** kag **Globe** sa mga dumuluong nga kumpanya sadtong 2022.

750

bata nga Palestino ang ginkulong

sang pasistang estado sang Israel sadtong 2022; 160 sa ila ang nakakulong pa tubtob subong.

Koresponsal

Mapait nga Paskwa sang mga mamumugon sa Dolefil

Kilala sa malahalon nga preska kag de-lata nga mga produkto sang prutas ang tatak nga Dole. Panakot ini sa mga paboritong handa sa panahon sang Paskwa kag mga espesyal nga okasyon. Nagakita ang multinasyunal nga kumpanya nga ini sang binilyong dolyar halin sa lokal nga merkado kag ginaeksport sini nga preska nga prutas kada tuig. Pero ang kita nga ini halin sa duta nga gin-agaw sa mga mangunguma kag kabudlay kag sakripisyo sang linibo nga mamumugon nga Pilipino nga ginabarat kag ginakitaan sini sang disente nga pagpangabuhi. Para sa ila, mapait ang Paskwa kag bag-ong tuig.

Ang monopolyong Dole

Ginakabig ang Dole nga isa sa pinakadaku nga eksporter sang mga produktong prutas sa bilog nga kalibutan. Nagkita ini sang $6.5 bilyon sang 2021. Makita ang pinakamalapad nga operasyon sini sa South Cotabato nga nag-umpisa anom ka dekada na ang nagligad. Sa likod sang sige-sige nga pagdaku sang kumpanya, ang mapiguson kag mahimuslanon nga pagpang-agaw sini sang duta kag pagpuga sang supertubo sa linibo sini nga mamumugon.

Sa datos sang 2020, ara sa 20,000 mamumugon ang ginaempleyo sang Dolefil sa Polomolok, South Cotabato, 52% sang pangkabilugan nga numero nga 38,500 mamumugon sang Dole Plc sa bilog nga kalibutan. Mas o menos 7,000 lang sa ila ang regular nga ginaempleyo sang kumpanya. Sa nagligad nga mga tuig, sige-sige pa ang pagpahalin sang kumpanya sang mga regular nga mamumugon sa rason nga "nagakaputo" ang mga operasyon sini. Pero, ginpanginwala ini sa sige-sige nga pag-empleyo sang kumpanya sang mga kontraktwal.

Pagpanghimulos kag pagpamigos sa mga mamumugon

May mga mamumugon nga 10 tuig na nga nagatrabaho sa kumpanya pero indi gihapon regular ang istatus. Ini bangud napaidalom sila sa isa ka kooperatiba sang pagtrabaho nga may kontrata sa Dolefil. Nagasweldo lang sila sang ₱340.00 kada adlaw—mas manubo sang 8% kumparar sa manubo man nga suhol sang regular nga mga mamumugon nga nagabaton sang minimum (₱368 kada adlaw para sa Socsksargen).

Kasosyo sang Dolefil ang mga kooperatiba sa pagtrabaho sa pagrekruta kag pagdumala sa mga mamumugon nga kontraktwal kag *seasonal*. Paagi sini, sistematikong malikawan sang kumpanya ang mga obligasyon sa husto nga pagsulhanay, paghatag sang mga benepisyo kag kinamatarung sa pag-unyon.

Maluwas sa mga kontraktwal may ara man nga mga mamumugon pareho sang mga *picker* (tagaipo) kag tagarelyebo nga "ginaempleyo" sang mga kooperatiba. Nagabaton sila sang pinakamanubo nga suhol sa tanan nga mamumugon. Halos tatlo o apat ka adlaw ang ila pagsulod sa trabaho. Napaidalom sila sa areglo nga pakyaw kag ginabuhinan pa sang kooperatiba ang suhol nila. Kinaandan ₱700 lang ang mabaton nila sa panahon sang sulhanay.

Indi makareklamo ang mga mamumugon bangud wala sila sang kasiguruhan sa trabaho. Pila sang ginareklamo nila ang wala pag-intrega sang ila mga kontribusyon sa SSS, Philhealth kag Pag-ibig, kag delikado sa ikaayong lawas nga mga kondisyon sa pagtrabaho. Pilit man nga ginapatrabaho ang mga *harvester* bisan nagaulan para abuton ang mataas nga kota. Bukas sila sa makahililo nga mga kemikal.

Pamaskwa nga implasyon kag krisis

Sa nagligad nga Paskwa, wala pa man mabaton sang mga mamumugon ang ila nga *13th month pay* kag *bonus* nagasto na nila ini sa ila nga mga isip. Isa diri si Boyet, isa ka kontraktwal nga mamumugon. Natalana na para sa balayran sa eskwelahan kag gamit pang-eskwela ang bahin sini. May balor man nga makadto sa pagbayad sang utang. Bangud talagsa lang sa isa ka tuig, ginplano niya nga maghanda sang manamit nga pagkaon ang mga anak sa *noche buena*.

Pero bangud sa tuman kataas nga presyo sang mga balaklon, ginkulang ang suhol kag *bonus* ni Boyet kag pareho niya nga mamumugon sa kumpanya. Isa sa mga kaupod niya nga mamumugon napilitan nga ibaligya ang mga regalo nga de-lata sang kumpanya, bisan hugot ini nga ginadumilian, para makadugang sa galastuhon sa balay.

Para sigurado nga may ihanda sa *noche buena* nangutang anay sila sang karne nga pagabayaran man sang hulugan sa masunod nga sweldo. Dugang ini sa bilog nga tuig na nga nagasalampaw nga mga utang bangud sa kulang nila nga suhol. Masami, napilitan sila nga iprenda ang ila nga ATM *card* sa mga usurero sa Polomolok para makalagas sa gasto sa pangabuhi. AB